

Educația media ca formare de caracter

Sunt Răzvan Ropotan, învățător la Școala Gimnazială Liberă Waldorf, iar în ultimii doi ani am avut și rolul de referent de specialitate în învățământ, expert în cadrul proiectului „Educație integrată pentru viitor”, finanțat prin PNRR, prin Granturile pentru unitățile de învățământ pilot. Am dezvoltat programa de educație media și, împreună cu experți din cadrul Ascendis și cu feedback și formare din partea asociației Mediawise Society, am implementat această programă la clasele a VI-a, a VII-a și a VIII-a.

După un an de lucru la programă și un an de predare efectivă, în care am observat cum primesc elevii ce am gândit inițial, am ajuns la concluzia pe care nu o anticipasem la fel de limpede la început: educația media este, mai mult decât orice, o discuție despre formarea caracterului.

Mesaj explicit și mesaj implicit

La școala Waldorf, în clasele mici, normele morale și de conduită se predau printr-un instrument vechi: fabula. Morala nu se spune explicit de către profesor niciodată, ci se lasă nerostită, astfel încât să se formeze în mintea și sufletul elevului. Astfel, caracterul nu se construiește prin moralizare, ci prin decizia interioară a elevului. Copiii care sunt dăscăliți dau ochii peste cap sau spun „da-da-da” și fac pe dos; însă cei care sunt lăsați să gândească singuri efectele modului anumitor personaje de a acționa, devin ei înșiși purtători (și uneori chiar răspânditori) ai unor bune norme morale. Am descoperit că același principiu se aplică, surprinzător de exact, și cu modul în care ne comportăm pe internet, pe grupurile de Whatsapp sau pe rețelele sociale.

Provocarea reală: cum convingi un elev că viața nu se petrece dând scroll

Motivația extrinsecă funcționează, dar limitat. Controlul parental, limitele de timp, regulile impuse din afară au rolul lor, fără îndoială. Și, desigur, nu doar părinții și elevii ar trebui să fie responsabili de stăvilirea pericolelor ce apar la tot pasul pe internet. Dar adevărata provocare la clasă a fost alta: cum crezi în elev decizia interioară de a se feri de pericole, de a spune singur „stop” atunci când timpul petrecut pe social media sau în online devine prea mult? Cum îl convingi pe un adolescent că viața adevărată nu este în TikTok, în reels și în scroll-ul infinit?

Motivația mixtă s-a dovedit - așa cum o arată și studiile - cea mai eficientă. Aceasta combină limitele venite din exterior (control parental, screen time etc.) cu o convingere formată în interior.

Ce nu a funcționat

Când am abordat tema în mod moralizator, venind doar cu motivație extrinsecă, rezultatul a fost respingere. Reacția elevilor a fost previzibilă: „*încă unul care ne spune că netul e nasol, că social*

media ne spală creierul și că telefonul ne distruge atenția." Un elev chiar mi-a spus: *Dom' profesor, parcă ați fi mama!*

Mesajul, oricât de corect ar fi fost în conținut, ajungea să fie plictisitor și neinteresant pentru tinerii elevi.

Ce a funcționat

Schimbarea reală a venit atunci când elevii nu mai erau destinatarii unui mesaj, ci autorii lui. Am pus elevii să construiască materiale de „*propagandă pozitivă*”: afișe realizate digital sau analogic sau videoclipuri scurte - menite să promoveze norme morale pe care altfel le-aș fi spus eu explicit. De data aceasta ei înșiși erau cei care spuneau morala, fără ca eu să le fi spus măcar vreun cuvânt (ci poate doar povești, întâmplări reale cu alți elevi de vârsta lor).

Un alt exercițiu care a funcționat bine a fost cel de înțelegere a modului în care sunt create materialele media (fie că sunt știri, filmulețe sau imagini): elevii au primit rolul de „jurnaliști” și au avut de construit articole despre un conflict imaginar între doi colegi, cu obiectivul clar de a pune un coleg de-al lor (de fapt, prietenul lor) într-o lumină favorabilă. Experiența de a manipula informația din interior, pentru un scop pe care îl înțelegeau emoțional, le-a arătat mai mult despre etica jurnalistică și despre mecanismele dezinformării decât orice prelegere despre fake news.

Mi-a venit în minte, cu acest exercițiu, o reflecție pe care Caragiale o nota în 1900, în articolul „Atmosferă încărcată”: *„Iau și eu două [gazete]: una guvernamentală și una opozantă. Sunt om care iubesc adevărul și fiindcă-l iubesc, știu să-l caut.”* Mai bine de un secol mai târziu, exercițiul de a citi din două direcții opuse pentru a-ți construi singur o imagine a adevărului rămâne, probabil, cel mai vechi instrument de educație media pe care îl avem.

Educația media: în căutarea echilibrului

Cred că educația media și digitală trebuie să găsească un echilibru între prezentarea pericolelor și oportunitatea reală de a folosi aceste unelte în mod constructiv. Nicoleta Fotiade, președinte și cofondator al asociației Mediawise Society a spus în cadrul dezbaterii pentru proiectul de lege care aduce modificări la legea învățământului prin adăugarea educației media și digitale în programa școlară: *„un om care nu crede nimic e la fel de ușor de manipulat ca un om care crede totul sau orice”*. Așadar să găsim echilibrul între *nicio măsură* și *critica excesivă* în legătură cu conținutul media.

Un alt echilibru de căutat, din punctul meu de vedere este și cel legat de expunerea la tabla digitală - care nu este întotdeauna educație media. A pune un filmuleț despre Vlad Țepeș pe tabla digitală, în timp ce elevii stau din nou cu ochii pe un ecran, nu înseamnă că faci educație media, ci mai degrabă că adaugi încă un episod la acel comportament pe care vrei să-l echilibrezi. O meta-analiză realizată de cercetători de la Universitatea din Valencia, care a adunat date de la aproape 470.000

de participanți între 2000 și 2022, arată că lectura pe hârtie sporește de șase până la opt ori capacitatea de înțelegere, comparativ cu lectura digitală. Alte cercetări, printre care cele ale lui Anne Mangen și ale colegilor săi, confirmă același tipar: studenții care citeau de pe „hârtie” înregistrau o înțelegere mai mare a materialului parcurs decât cei care citeau același material pe un ecran.

Dincolo de comprehensiune, există și o diferență de fond între o imagine pe care elevul o construiește singur, în mintea lui, și una pe care o primește de-a gata, pe ecran. Imaginea interioară cere efort: elevul ascultă sau citește, traduce cuvintele în propria lui reprezentare, iar acel proces de construcție este, el însuși, o formă de învățare. Imaginea externă, prezentată deja finită pe un ecran, este consumată, nu construită, iar ceea ce construiești singur rămâne, de regulă, mai mult timp în propria amintire. Așadar sunt pentru echilibrarea educației media realizată și prin intermediul unor mijloace neconvenționale, în mod analog.

Profesorul de educație media nu există încă

Tot ce am descris mai sus se poate întâmpla doar dacă există o pregătire temeinică a profesorilor, cred eu. Important nu este atât conținutul predat, cât felul în care profesorul reușește să planteze, în mintea și în sufletul elevului, o busolă interioară care, alături de limitele sănătoase puse de adulți, să îi dea discernământ, gândire critică și autocontrol în fața uneltelor digitale.

Și aici apare o problemă structurală pe care cred că trebuie să o spunem clar: profesorul de educație media, ca profesie formată și matură, încă nu există. Există specialiști media, care cunosc fenomenul, platformele și mecanismele lui, dar care nu stăpânesc bine uneltele pedagogice adaptate vârstei elevilor. Și există pedagogi buni, care știu cum să ajungă la elevi, dar care nu folosesc sau nu înțeleg cum funcționează uneltele digitale de bază. Până când aceste două seturi de competențe se vor întâlni cu adevărat în formarea unui singur profesor, educația media va rămâne un teren pe care îl construim, la propriu, din mers.

Până atunci, aștept să se formeze guvernul ca să pot să știu care gazete sunt guvernamentale și care de opoziție - pentru că și eu iubesc adevărul, dar e din ce în ce mai greu să-l caut.